

Atatürk Döneminde Ankara Belediyesi

Çağlar Solmaz

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Atatürk Döneminde Ankara Belediyesi

Yazar: Çağlar Solmaz

Editör: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2023 Kasım, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-07-9

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd.Şti.

Sertifika No: 25931

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Atatürk Döneminde Ankara Belediyesi

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
TABLolar	9
BELGELER, FOTOĞRAFLAR VE ŞEKİLLER	11
GİRİŞ	15
BİRİNCİ BÖLÜM: CUMHURİYET ÖNCESİNDE ANKARA BELEDİYESİ	21
1.1. Klasik Dönem Osmanlı'da Belediyecilik	21
1.2. Modern Belediyeciliğin Doğuşunda Tanzimat Etkisi	23
1.2.1 Yeni Bir Tarz-ı İdare: Şehremaneti	25
1.2.2. Nizamnameler ile Belediye Anlayışının Yapısal Değişimi	29
1.3. Tarihsel Süreçte Ankara	34
1.4. Ankara Belediyesi	37
1.4.1. Cumhuriyet Öncesi Ankara Belediye Reisleri	39
1.4.1.1. Hacı Süleyman.....	40
1.4.1.2. Hocaazade Ahmet Tevfik Efendi	40
1.4.1.3. Hamdi Efendi.....	40
1.4.1.4. Asım Bey.....	41
1.4.1.5. Hacı Ziya Bey	41
1.4.1.6. Manastırlı Rasim Bey.....	41
1.4.1.7. Haşmet Bey	41
1.4.1.8. Yusuf Ziya	41
1.4.2. Ankara Belediye Dairesi ve Belediye Teşkilatı	41
1.4.3. Ankara Belediyesi Gelir-Giderleri	52
1.4.4. Sağlık Hizmetleri Kapsamında Ankara Belediyesi	55
1.4.5. Ankara Belediyesi'nin Şehre Su Getirme Çalışmaları.....	57
1.4.6. Ankara Belediyesi'nin Yol Yapım ve Bayındırlık Çalışmaları	59
İKİNCİ BÖLÜM: CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA	
ANKARA BELEDİYESİ (1923-1929)	61
2.1. Milli Mücadele Döneminde Ankara Belediyesi	61
2.2. Ankara Şehremaneti'ne Giden Yol: Ankara'nın Başkent Oluşu	69
2.3. Ankara Şehremaneti	72
2.4. Şehremini Mehmet Ali Bey Dönemi (4 Mart- 14 Haziran 1924)	78
2.5. Şehremini Ali Haydar Yuluğ Bey Dönemi	
(5 Haziran 1924- 27 Kasım 1926)	82
2.5.1. Şehremanetin Teşkilatlanma Süreci	86
2.5.2. Vizyoner Bir Şehremini: Haydar Bey'in Avrupa Ziyareti	87
2.5.3. Belediye Meclis Toplantıları	88

2.5.4. Yeni Bir Şehrin Hikayesi: Haydar Bey'in Modern Bir Kent Kurma Üzerine Çalışmaları.....	90
2.5.5. Haydar Bey'in Görevden Ayrılış Süreci	92
2.6. Şehremini Asaf Bey Dönemi (27 Kasım 1926 – 30 Ekim 1928).....	95
2.6.1. Asaf Bey ile Şehremanetin Yenilenen İdari Kadrosu.....	96
2.6.2. Asaf Bey'in Şehir Planlama ve İmar Metodu	98
2.6.3. Şehremaneti Fabrikalarının Genel Durumu.....	100
2.6.4. Şehremanetin Su ve Elektrik Politikası	102
2.6.5. Asaf Bey'in Görevden Ayrılışı: Şehremini Profilinin Değişime Uğraması	103
2.7. Vehbi Bey Dönemi (Kasım 1928-13 Haziran 1929).....	103
2.7.1. Şehremanetin İdari Kadrosu	104
2.7.2. Vehbi Bey'in Sekiz Aylık Şehreminilik Dönemine Genel Bir Bakış.....	104
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ANKARA BELEDİYESİ'NDE NEVZAT TANDOĞAN'LI YILLAR (1929-1938).....	107
3.1. Nevzat Tandoğan Biyografisi Üzerine Bir İnceleme	107
3.2. 1580 Sayılı Belediye Kanunu ve Ankara Belediyesi'nin Kuruluşu	112
3.2.1. Ankara Belediye Başkanlığı'nın Kuruluşu.....	113
3.3. Tandoğan Dönemi İmar Faaliyetleri.....	115
3.3.1. Basına Yansıyan Heyecan: Ankara'nın İmarı Hakkındaki Görüşler ...	116
3.4. Jansen Planı	118
3.4.1. Tandoğan - Jansen Anlaşmazlığı	127
3.5. Nevzat Tandoğan'lı Ankara Belediyesi'nin Faaliyetlerine Genel Bir Bakış	130
3.5.1. Belediye Bütçesi	130
3.5.2. Üretim	134
3.5.3. Eğitim.....	137
3.5.4. Sağlık	138
3.5.5. Ağaçlandırma.....	139
3.5.6. Asayiş.....	140
3.5.7. Sosyal Hayat	141
3.5.8. Kamulaştırma	142
3.5.9. Kooperatifler	143
3.5.10. Baraka ve Gecekondu.....	144
3.6. Altyapı Çalışmaları	145
3.6.1. Ulaşım.....	145
3.6.2. Temizlik.....	146
3.6.3. Su.....	147
3.6.4. Elektrik ve Aydınlatma.....	150
3.7. Nevzat Tandoğan Döneminde Ankara Belediyesi'nin Çalışma Metodu .	153
SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA	159
EKLER.....	167

KISALTMALAR

ABB	: Ankara Büyükşehir Belediyesi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CBA	: Cumhurbaşkanlığı Arşivi
ev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DH.	: Dhiliye Nezareti
DH. MKT.	: Dhiliye Mektubi Kalemı
DH. ŐFR.	: Dhiliye Őifre Kalemı
DH. UMVM.	: Dhiliye Umur-1 Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih Cođrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hk.	: Hakkında
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
No	: Numara
ŐD	: Őura-yı Devlet
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TVYY	: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
vd	: ve diđerleri
VEKAM	: Vehbi Koç Araştırma Merkezi
Y.	: Yıl
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLÖLAR

Tablo 1: Ankara'da Kurulan Belediyeler ve Belediye Reisleri	38
Tablo 2: Ankara Belediye Dairesi'nin Hesap Cetveli.....	49

BELGELER, FOTOĞRAFLAR VE ŞEKİLLER

Belge 1: Ankara Belediye Dairesi'nin Plan ve Cephe Çizimleri (BOA, ŞD. 1338-7, 7 Nisan 1299 (19 Nisan 1883)	43
Belge 2: Ankara Belediye Dairesi'nin Plan ve Cephe Çizimi (BOA, ŞD. 1338-7, 7 Nisan 1299 (19 Nisan 1883)	44
Belge 3: Ankara Belediye Dairesi'nin Plan ve Cephe Çizimleri (BOA, ŞD. 1338-7, 7 Nisan 1299 (19 Nisan 1883)	46
Belge 4: Ankara Belediye Dairesi'nin Plan ve Cephe Çizimleri (BOA, ŞD. 1338-7, 7 Nisan 1299 (19 Nisan 1883)	47
Belge 5: Ankara Belediye Dairesi'nin Hesap Cetveli (BOA, ŞD. 1338-7, 7 Nisan 1299 (19 Nisan 1883)	48
Belge 6: 1924 Ankara Haritasında Ankara Belediye Dairesi'nin Yeri, (BCA)	51
Belge 7: Ankara Şehri 1924 Yılı Haritası, (BCA).....	78
Belge 8: Ankara Belediyesi 1938 Bütçe ve Kadrosu, (BCA, 030.18.01.02.83.59.8.)... 132	
Belge 9: Ankara Belediyesi 1938 Bütçe ve Kadrosu, (BCA, 030.18.01.02.83.59.8.)... 133	
Fotoğraf 1: Ankara Belediye Dairesi Ön Cephesi, (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi).....	45
Fotoğraf 2: Balıkpazarı Caddesi, (Dericizade Fotoğraf Arşivi)	50
Fotoğraf 3: Kütükçüzade Ali Bey	64
Fotoğraf 4: Milli Mücadele Esnasında Cılız Fidanlar ile Ağaçlandırılan Anafartalar Caddesi, (Dericizade Fotoğraf Arşivi).....	67
Fotoğraf 5: Şehremini Mehmet Ali Bey.....	79
Fotoğraf 6: Şehremini Ali Haydar Bey	83
Fotoğraf 7: Şehremini Asaf Bey.....	96
Şekil 1: Jansen Eski Şehir Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi, Mimarlık Müzesi Arşivi No:22584).....	120
Şekil 2: Jansen Yeni Şehir Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi Arşivi No: 22585).....	120
Şekil 3: Ankara İmar Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi Arşivi No: 22598).....	122
3.4.1. Tandoğan - Jansen Anlaşmazlığı	127
Şekil 4: Jansen Planı'nda Bahçelievler Yapı Kooperatifi, (Berlin Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi Arşivi No: 23090).....	129

Türk ülkesi içinde köylere varıncaya kadar küçük büyük bütün illerimizde gelişme ve bayındırlık çalışmalarının sürdürülmesi önde gelen amaçlarımızdandır. Türk'e ev ve bark olan her yer sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır. Devlet kurumları yanında, doğrudan doğruya bu işlerle ilgili olan belediyelerin bu görüş ve düşünüşle çalışmalarını istiyorum.

Mustafa Kemal ATATÜRK
TBMM 5. Dönem 1. Yasama Yılı Açılış Konuşması

GİRİŞ

Ankara, geçmişi uzun yıllara dayanan nevi şahsına münhasır dokusu ve stratejik öneme sahip konumu nedeniyle tarihte yer alan önemli şehirlerden birisidir. Tarih boyunca Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Farslar, Makedonlar, Galatyalılar, Roma İmparatorluğu, Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok uygarlık ve devletin sınırları içerisinde yer alan Ankara, Tanzimat'tan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilayeti statüsüne erişmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren imparatorluğun tüm şehirlerini yeniden düzenleyecek şekilde genişletilen Vilayet Nizamnameleri, bir süre sonra modern belediyelerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu doğrultuda payitaht İstanbul'da belediye kurma girişimleri başlamıştır.

İstanbul için uygun şartlar oluşturulduktan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda belediye faaliyetlerinin ilk adımı atılmış ve 1854 senesinde İstanbul Şehremaneti tesis edilmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesine kadar yasalar çerçevesinde birçok kez değişime uğrayan Şehremaneti, devletin çeşitli vilayetlerine yayılan teşkilat yapılarından meydana gelmiştir. 1857 senesinde İstanbul'da oluşturulan Altıncı Daire-i Belediye'yi emsal alarak kurulan modern belediyelerin 1864 yılında yürürlüğe giren Tuna Vilayeti Nizamnamesinden hemen sonra yaygınlaştığı kabul edilmiştir.¹

Ankara Belediyesi'nin kurulması da Ankara vilayetinin teşkil edildiği yıllara rastlamaktadır. Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Ankara Belediyesi, 1866 yılından itibaren yaptığı çeşitli faaliyetler ile arşiv belgelerinde yer almıştır. İlk olarak Balıkpazarı Caddesi namıyla isimlendirilen, günümüzde ise Anafartalar Caddesi olarak geçen iki katlı bir binada hizmet veren Ankara Belediyesi, Cumhuriyet'ten önce kısıtlı imkanlar doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmıştır.

Ankara'da belediye hizmetlerindeki önemin sürekli artmasında, II. Meşrutiyet henüz ilan edilmeden önce nüfusun belirli bir yoğunluğa ulaşması etkili olmuştur. Bu doğrultuda 1907 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesine baktığımızda Ankara Vilayeti: "Ankara, Kayseri, Kırşehir, Yozgat ve Çorum" sancaklarından (liva) meydana gelmiştir. Dokuz kaza ve dokuz nahiye bulunan

---

¹ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Yerel Yönetim Metinleri (XV): Da'ire-i Belediye Meclislerinin Tertibi Me'mur Hakkında Talimat", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.7, IV, (Ekim 1998), 133-139.

Ankara sancağı merkez, kaza ve köyler dahil takriben 344.019 Müslüman, 19.531 gayr-i Müslim olmak üzere toplam 363.550 nüfusa sahip olmuştur.²

1923 yılına geldiğimizde Ankara'nın başkent olması, akabinde de Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte şehirdeki nüfus yoğunluğu daha da artmıştır. Özellikle Ankara'nın büyük bir kısmının 1916 yılı yangınının enkazı üzerine yapılmış baraka yapıların ve uzun savaş yıllarının mevcut yapılar üzerinde bıraktığı tahribatın etkisi altında kalması, belediye hizmetlerinin planlı bir şekilde yürütülmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.³

Ankara Belediyesi'ni tarihteki önemli kurumlardan biri haline getiren ve kaderini değiştiren süreç ise Milli Mücadele döneminde Ankara'nın merkezi idare seçilmesi ile başlamıştır. Milli Mücadele sürecinde Ankara Belediyesi, organize bir şekilde çalışmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın yanında olmuştur.

Ankara'nın başkent ilan edilmesinden sonra Ankara Belediyesi, 1924 yılında çıkarılan bir kanunla Ankara Şehremaneti'ne dönüştürülmüştür. Ankara Şehremaneti, 1930 yılında yürürlüğe konulan Belediye Kanunu'na kadar Mehmet Ali Bey, Ali Haydar Bey, Asaf Bey, Vehbi Bey ve Nevzat Bey'in Şehreminiliğinde idare edilmiştir. 1923-1929 yılları arasında kapsayan bu dönemde Ankara'yı modern bir başkent haline getirmek için imar planları yapılmış, fabrikalar inşa edilmiştir.

1929-1938 yılları arasında kapsayan dönemde ise Ankara Belediyesi plan ve program dahilinde çalışmalarına devam etmiştir. Tandoğan başkanlığında imar planları büyük ölçüde hayata geçirilmiş, mali sıkıntılar giderildikten sonra belediyeçilik faaliyetlerine de ağırlık verilerek Ankara'nın modern bir görünüme kavuşması sağlanmıştır.

Bu kitabın temel amacı, Ankara'nın başkent olmasından Atatürk'ün ölümüne kadar geçen sürede Ankara Belediyesi'nin faaliyetlerini ve nasıl bir yapıya sahip olduğunu anlatmakla birlikte, Ankara Belediyesi'nin 1923-1938 yılları arasında yeni bir başkent inşasında oynadığı rolü yorumlamaya çalışmak olmuştur. Nitekim Cumhuriyet'ten önce bir kasabayı andıran Ankara'nın, genç Cumhuriyet'in örnek planlama ve şehirleşme uygulamaları ile kısa sürede modern bir görünüme kavuşma çabaları için uygulanan belediyeçilik faaliyetleri de bu kapsamda incelenmiştir.

Giriş ve üç bölümden meydana gelen kitabın ilk bölümünde konuyu metodolojik bir perspektife oturtabilmek için Cumhuriyet öncesinde Ankara Belediyesi'ne değinilmiştir. Kitabın ana omurgasını oluşturan 1923-1938 tarihleri arasında Ankara Belediyesi, ikinci ve üçüncü bölümde anlatılmıştır. Bu bağlamda ikinci bölüm "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ankara Belediyesi" olarak

---

² Kudret Emiroğlu vd. *Ankara Vilayeti Salnamesi 1325 (1907)*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1995.

³ BCA, 030.18.01.02.23.61.17.

isimlendirilmiş ve 1930 yılına kadar Ankara Belediyesi'nin faaliyetlerini etüt etmiştir. Üçüncü bölüm ise "Ankara Belediyesi'nde Nevzat Tandoğan'lı Yıllar" başlığı altında sunulmuş 1930 yılından Atatürk'ün ölümüne kadar geçen sürede Ankara Belediyesi'ni ele almıştır.

Tarihin gerektirdiği bilimsellik çerçevesinde kaleme alınan bu kitabın birinci bölümünde Cumhuriyet öncesi Ankara Belediyesi anlatılmıştır. Bu kapsamda Klasik dönem Osmanlı'da belediyeçilik faaliyetlerine kısaca değinildikten sonra modern belediyeçiliğin doğuşunda Tanzimat etkisi anlatılmıştır. Akabinde Vilayet Nizamnameleri ile belediyeçiliğin geçirdiği evrimler incelenmiştir. Birinci bölüm için yaptığımız bu girizgahtan sonra Ankara Belediyesi'nin kuruluş süreci anlatılmıştır. Cumhuriyet'ten önce görev almış Ankara Belediye Reisleri, Ankara Belediye Dairesi, Ankara Belediyesi'nin sağlık, su, yol, bayındırlık çalışmaları yine birinci bölüm kapsamında irdelenmiştir.

İkinci bölüme başlarken Milli Mücadelede Ankara Belediyesi'nin oynadığı rol ve Ankara'nın başkent oluşu ile Ankara Şehremaneti'ne giden yol, bir bütün halinde değerlendirilmiştir. İkinci bölümün omurgasını oluşturan Ankara Şehremaneti, 1929 yılına kadar Ankara Şehreminilerinin faaliyetleriyle birlikte anlatılmıştır. Ayrıca Şehremaneti fabrikalarının durumu, şehremanetin idari kadroları, şehir planlama ve imar metotları, su ve elektrik politikaları ve belediye meclis toplantıları da bu bölümde kaleme alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise öncelikle Ankara'da uzun yıllar belediye başkanlığı ve valilik görevlerinde bulunan Nevzat Tandoğan biyografisi etüt edilmiştir. Biyografi incelemesinden sonra Ankara Şehremaneti'nin kaldırılması ve Ankara Belediye Başkanlığı'nın kurulması incelenmiştir. Yine bu bölümde Jansen Planı, imar faaliyetleri, imar konusunda basına yansıyan görüşler tetkik edilmiştir. Ayrıca belediyeçilik faaliyetleri ve alt yapı çalışmalarına da değinildikten sonra Tandoğan döneminde Ankara Belediyesi'nin çalışma metodu değerlendirilmiştir.

Ankara Belediyesi'nin kurumsal tarihini anlatmayı hedefleyen bu kitap içerisinde kavramsal alt yapıya fayda sağlayan sözcük, terim, unvan ve kavramlar sıklıkla kullanılmıştır. Kavramların büyük kısmını belediyeçilik terimleri oluşturmuştur.

Eserin öznesini oluşturan *belediye* kavramının tarihsel kökeni antik Roma'ya dayanmaktadır. Eski Yunan (*cite*) ve Roma (*municipe*) şehir konsepti günümüz belediye algısının esaslarını meydana getirmiştir. Roma şehrini tanımlayan "Municipe" terimi günümüz İngilizcesindeki *municipality* (belediye) kelimesinin etimolojisini oluşturmuştur.

Osman Nuri Ergin belediye kavramını, "Ortak menfaatler ve karşılıklı ihtiyaçların zorlaması ile bir beldede oturan halkın, beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait meseleleri, hükümetin kanunla belirttiği sınır ve sorumluluk dairesinde seçmiş

oldukları vekilleri vasıtası ile halletmeleri” sözleriyle tanımlamıştır.⁴ Şemsettin Sami ise belediye kavramını “Kamus-ı Türki” isimli yapıtında, “bir şehrin umumi işleri ve sair ihtiyaçlarına bakan idare” şeklinde ifade etmiştir.⁵

Kitapta adı pek çok kez geçen *Vilayet Nizamnamesi*, Osmanlı Devleti’nde taşranın yapısını yeniden düzenleyen kanunlar olarak kendisini göstermiştir. İlk olarak 1864 yılında yürürlüğe konulan Vilayet Nizamnamesi ile eyaletler kaldırılmış yerine vilayetler kurulmuştur. Bu tarihten sonra belediye teşkilatının taşra kentlerinde uygulanabilmesi için birden fazla nizamname çıkarılmıştır. “1864 Tuna Vilayeti Nizamnamesi”, “1867 Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi”, “1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” ile belediye teşkilatının çerçevesi çizilmiştir.⁶

Kitap içerisinde sıklıkla kullandığımız bir diğer ifade *Şehremaneti* müessesesidir. Günümüz belediye kavramının ilk kullanım biçimi olarak ortaya çıkan Şehremaneti terimi, 1854 yılında İstanbul Şehremaneti’nin kurulmasıyla zuhur etmiştir. 1924 yılında Ankara için de uygulanan Şehremaneti modeli, 1930 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.⁷

Şhremini terimi de Şehremaneti kavramıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Şehir emini anlamına gelen Şhremini, Şehremanetin başında bulunan belediye başkanı anlamına gelmektedir. Şhremini’nin 1854 yılından sonra sadece belediye işleriyle ilgilenecek olması da bu kapsamda önem arz eden bir başka unsur olmuştur.⁸

1930 senesinde ilan edilen “1580 Sayılı Belediye Kanunu” ile dilde sadeleşmeye yönelik adımlar belediye terimlerinde de kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda belediye sözcüğü yerine *Uray* kelimesinin bazı yayınlara yansımaları, bu terimin bir dönem kullanılmasına sebebiyet vermiştir.⁹

Şarbay ve *İlbay* unvanları da dilde sadeleşme adımlarıyla birlikte bir dönem tedavülde kalmış kelimelerdendir. Belediye başkanını tanımlamak için kullanılan *Şarbay* ile Vali teriminin yerine kullanılan *İlbay* kelimeleri, kitap içerisinde yer alan kavramlardan olmuştur.¹⁰

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra Ankara’nın fiziki ihtiyaçlarını karşılamak için önce Ankara Şehremaneti sonra da Ankara Belediye Başkanlığı olarak yeniden teşkil edilen, Atatürk’ün talimatları ve direktifleri doğrultu-

⁴ Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-i Belediye*, C.1, İstanbul: 1922, 1.

⁵ Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türki*, İstanbul: 1317, 301.

⁶ Tuncer Baykara, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş 1: Anadolu’nun İdari Taksimatı*, Ankara: 1988.

⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, 320-322.

⁸ Hakkı Uyar, “Türkiye’de ve Dünya’da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe”, *Aydınlanma* 1923, Yıl 8, Sayı 51, 2004 Kış, 33.

⁹ *Ulus*, 19 Eylül 1935.

¹⁰ *Ulus*, 15 Eylül 1935.

sunda yeni bir kurumsal kimliğe kavuşan Ankara Belediyesi'ni anlatan bu kitapta objektif değerlendirmeler yapmak için arşiv belgeleri ve süreli yayınlar kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda bilimselliğin muhafaza edilmesi için yapılan değerlendirmeler ve analizler belgelere dayandırılmıştır.

Ankara Belediyesi'ne ait bilgilerin kaynağını Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, Bakanlar Kurulu Kararnameleri ile Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazeteleri oluşturmuştur. Bu temel kaynaklarla birlikte Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Genel Arşivi'ndeki eserler, döneme ışık tutan hatıratlar ve mukayeseli bir analizi güçlendirmek için ikinci el kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Araştırmalarım sürecinde böylesine değerli bir eseri kaleme almam için şahsıma kılavuzluk eden ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca katkılarından dolayı Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü ve ODTÜ Tarih Bölümü'nün kıymetli akademisyenlerine, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Daire Başkanlığı'na ve çalışmam esnasında desteklerini her daim hissettiğim Yenimahalle Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü çalışanlarına şükranlarımı iletirim. Son olarak kitabımı tamamlayabilmem için beni sürekli motive eden sevgili aileme yürekten teşekkür ederim.